

Hafızanın İki Yüzü: Seçilmiş Zafer ve Seçilmiş Travma Olarak Oluja*

The Two Faces of Memory: Oluja as Chosen Glory and Chosen Trauma

Berna AKBAY**

Öz

Kolektif hafıza, geçmişin nasıl hatırlandığını ve bu hatırlama pratikleri aracılığıyla grup kimliğinin nasıl kurulduğunu belirleyen dinamik bir alandır. Bu çalışma, Vamık D. Volkan'ın büyük grup psikolojisi kuramındaki “seçilmiş travma” ve “seçilmiş zafer” kavramlarını kullanarak, 1995'teki Oluja (Fırtına) Operasyonu'nun Hırvat ve Sırp kolektif hafızalarında nasıl zıt biçimlerde inşa edildiğini ve bu anlatıların zaman içinde nasıl yeniden üretildiğini analiz etmektedir. Araştırmada nitel karşılaştırmalı analiz yöntemiyle anma törenleri, hafıza mekânları, lider söylemleri, eğitim materyalleri, medya ve hukuki belgeler incelenmektedir. Bulgular, aynı tarihsel olayın Hırvat toplumunda ulusal birlik ve zaferin simgesine, Sırp toplumunda ise zorunlu göç ve kayıplarla özdeşleşen bir travmaya dönüştüğünü ve bu karşıt anlamlandırmaların farklı dönemlerde farklı vurgularla sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma, bu karşıt hafıza rejimlerinin kolektif kimliğin hem bilinçli hem de bilinçdışı boyutlarını nasıl biçimlendirdiğini göstererek Balkan hafızası literatürüne katkıda bulunmakta ve psikanalitik kavramların kolektif bellek incelemelerinde sistematik kullanımına özgün bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kolektif Hafıza, Seçilmiş Travma, Seçilmiş Zafer, Vamık D. Volkan, Oluja Operasyonu, Kimlik Temelli Çatışma

Abstract

Collective memory is a dynamic phenomenon that concerns how the past is recalled and how group identity is constructed through the meanings attributed to historical events. This study applies Vamık D. Volkan's concepts of “chosen trauma” and “chosen glory” from large-group psychology to analyze how the 1995 Operation Oluja (Storm) has been constructed in opposing ways within Croatian and Serbian collective memories and examines how these narratives have been reproduced over time.

* Bu çalışma; 8-10 Mayıs 2025 tarihinde Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi ev sahipliğinde düzenlenen “II. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi”nde sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş versiyonudur.

** Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul, E-posta: berna.akbay@gop.edu.tr ORCID: 0000-0002-2110-1375

How to cite this article/Atıf için: Akbay, B. (2026). Hafızanın İki Yüzü: Seçilmiş Zafer ve Seçilmiş Travma Olarak Oluja. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 14(1), 122-148. DOI: 10.14782/marmarasbd.1789686

This study employs qualitative comparative analysis to examine commemorative ceremonies, sites of memory, leaders' discourses, educational materials, media representations, and legal documents. The findings reveal that the same historical event has been transformed into a symbol of national unity and victory in Croatian society, while in Serbian society it has become a collective trauma associated with forced displacement and loss. These contrasting interpretations have been sustained through shifting emphases across different political and social periods. The study demonstrates how such opposing memory regimes shape both the conscious and unconscious dimensions of collective identity, contributing to the literature on Balkan memory studies and offering an original example of the systematic application of psychoanalytic concepts in collective memory studies.

Keywords: Collective Memory, Chosen Trauma, Chosen Glory, Vamık D. Volkan, Operation Oluja, Identity-based Conflict

1. Giriş

Kolektif hafıza; bir toplumun geçmişine ilişkin ortak anlatılarını, imgelerini ve duygusal yüklerini kuşaklar boyunca taşıyan dinamik bir yapıdır. Bu yapı, geçmişin olduğu gibi aktarılmasına odaklanmak yerine her dönemin siyasal, toplumsal ve kimliksel ihtiyaçları doğrultusunda yeniden biçimlenmesini ifade eder. Hatırlama eylemi, yaşananların zihinde canlandırılmasıyla sınırlı kalmaz; hangi olayların öne çıkarılacağı, nasıl anlatılacağı ve hangi gerekçelerle anlamlandırılacağına ilişkin bir seçme ve düzenleme sürecini kapsar. Bu nedenle kolektif hafıza grup kimliğinin sınırlarını çizen sembolik bir çerçeve üretir. Toplumlar geçmişle kurdukları bu ilişki aracılığıyla hem kendilerini tanımlar hem de “ötekine” karşı konumlarını yeniden inşa ederler.

Bu bağlamda kolektif hafıza; zaman içinde dönüşen, siyasal bağlamlara uyum sağlayan ve sürekli yeniden üretilen bir süreçtir. Aynı tarihsel olayın farklı dönemlerde farklı biçimlerde hatırlanması, hafızanın değişen güç ilişkileri ve siyasal ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden çerçevelenen bir anlamlandırma alanı olduğunu göstermektedir. Özellikle şiddet içeren kırılma anlarının ardından ortaya çıkan hafıza anlatıları, olayın hemen sonrasında geliştirilen ilk anlamlandırmalarla sınırlı değildir. Bu anlatılar, izleyen yıllarda dönüşen siyasal söylemler ve kurumsal yönelimler doğrultusunda yeniden ele alınır, farklı vurgularla yeniden çerçevelenir.

Bu nedenle kolektif hafızayı incelemek, yalnızca geçmişe dair anlatıları tanımlamakla sınırlı bir uğraş olarak görülemez. Asıl mesele, bu anlatıların hangi tarihsel ve siyasal bağlamlarda üretildiğini, hangi sembolik ve duygusal çerçeveler içinde dolaşıma girdiğini ve grup kimliği açısından ne tür işlevler üstlendiğini ortaya koymaktır. Bu çalışma, kolektif hafızanın bu dinamik ve ilişkisel niteliğini merkeze alarak şu soruya odaklanmaktadır: Aynı tarihsel olay hangi siyasal, sembolik ve psiko-sosyal mekanizmalar aracılığıyla bir toplumda ulusal bir zafer anlatısına dönüşürken, başka bir toplumda kolektif bir travma olarak anlamlandırılmaktadır?

Kolektif hafızanın toplumsal niteliğine işaret eden Maurice Halbwachs'a göre (1992), hafıza bireysel bir süreç gibi görünse de temelde sosyal grupların referans çerçeveleri içinde şekillenir. Bireyler geçmiş, içinde yer aldıkları grubun değerleri, anlatıları ve anlam dünyaları aracılığıyla hatırlar. Bu nedenle hafıza, bireysel zihinsel bir etkinlik olmaktan çıkar; ritüeller, mitler, yazılı

metinler ve semboller yoluyla süreklilik kazanan kolektif bir yapı hâline gelir. Jan Assmann'ın (2011) vurguladığı kültürel hafıza boyutu ise, bu anlatıların sabit semboller, törenler ve ritüeller aracılığıyla kurumsallaştırılarak kuşaklar boyunca yeniden üretildiğini göstermektedir. Böylece geçmiş tarihsel doğruluktan çok, kimlik inşasına hizmet eden ve çoğu zaman kutsallaştırılan bir anlatı formuna dönüşür.

Kolektif hafıza, söylemlerin yanı sıra bedensel pratikler ve ritüeller aracılığıyla da aktarılır. Anma törenleri, yas ritüelleri ve kolektif kutlamalar geçmişin toplumsal bellekte bedensel tekrarlar yoluyla yer etmesini sağlar. Bu çerçevede hafıza, zihinsel bir süreçle sınırlı kalmaz; beden üzerinden taşınan ve tekrar yoluyla devamlılık kazanan bir hatırlama biçimi olarak işler (Connerton, 1989). Modern toplumlarda ise hafıza; anıtlar, müzeler, arşivler ve törenler gibi simgesel temsiller aracılığıyla aktarılır. Pierre Nora'nın (1989) "hafıza mekânları" kavramıyla işaret ettiği bu alanlar, geçmişin ne şekilde hatırlanacağını belirlediği kadar, hangi unsurların unutulacağını da yapılandırır. Özellikle zafer ve travma gibi yüksek duygusal yoğunluğa sahip anlatılar, bu mekânlar aracılığıyla kolektif kimliğin sınırlarını belirleyen merkezi sembollere dönüşür.

Kolektif hafızanın bu özellikleri, onun siyasal ve kültürel boyutların yanı sıra derin bir duygusal ve bilinçdışı boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Toplumların geçmişle kurduğu bağlar; anlatılar, anma pratikleri, kuşaklararası aktarımlar ve tamamlanmamış yas süreçleri aracılığıyla şekillenir. Bu noktada psikanalitik yaklaşım, kolektif belleğin duygusal ve bilinçdışı dinamiklerini anlamak için önemli bir zemin sunar. Özellikle Vamık D. Volkan'ın büyük grup psikolojisi kuramı çerçevesinde geliştirdiği "seçilmiş travma" ve "seçilmiş zafer" kavramları, aynı tarihsel olayın farklı topluluklarda nasıl karşıt sembolik anlamlar kazandığını açıklamak açısından işlevseldir. Bu çalışma, söz konusu kavramları kolektif hafızanın siyasal, sembolik ve kültürel boyutlarıyla etkileşim hâlinde işleyen dinamik süreçler olarak değerlendirmektedir.

Bu kuramsal çerçeveden hareketle çalışma, 1995 yılında gerçekleşen Oluja (Fırtına) Operasyonu'nun Hırvat ve Sırp kolektif hafızalarında nasıl karşıt biçimlerde anlamlandırıldığını incelemektedir. Operasyon, Hırvat kolektif belleğinde ulusal bütünlüğün yeniden tesis edildiği kurucu bir zafer anlatısı etrafında çerçevelenirken; Sırp kolektif belleğinde kitlesel kayıplar ve zorunlu göç deneyimiyle ilişkilendirilen travmatik bir kırılma anı olarak temsil edilmektedir. Bununla birlikte, bu karşıt anlamlandırmalar yalnızca operasyonun hemen ardından kurulan anlatılarla sınırlı kalmamış; izleyen yıllarda değişen siyasal ve sembolik bağlamlar içerisinde farklı biçimlerde yeniden üretilmiş ve dolaşıma sokulmuştur.

Her iki toplumda da Oluja; anma törenleri, resmî ve gayiresmî söylemler, semboller ve hafıza mekânları aracılığıyla kuşaklararası bir aktarım sürecine dâhil edilmiştir. Aynı tarihsel olayın bir bağlamda ulusal kurtuluş ve zafer anlatısına, diğerinde ise kolektif mağduriyetin merkezi simgesine dönüşmesi kolektif hafızanın grup kimliğini kurma ve sınırlandırma işlevini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu analiz, söz konusu hafıza anlatılarının nasıl kurulduğunu; bu anlatıların hangi mekânlar ve törenler aracılığıyla sahnelendiğini, hangi semboller ve söylemler

yoluyla dolaşıma sokulduğunu, lider figürleri tarafından nasıl sahiplenildiğini ve yas süreçleri üzerinden nasıl bir süreklilik kazandığını incelemektedir.

Çalışmanın özgün katkısı, Oluja Operasyonu'na ilişkin karşıt hafıza anlatılarının nasıl üretildiğini, sürdürüldüğünü ve zaman içinde dönüştürüldüğünü Volkan'ın büyük grup psikolojisi çerçevesinde sistematik ve karşılaştırmalı biçimde analiz etmesidir. Mevcut literatürde Balkanlar bağlamında kolektif hafıza ve savaş anlatıları çoğunlukla ulusal çerçeveler içinde ele alınmış; aynı tarihsel olayın karşıt kolektif hafızalarda zaman içinde yeniden üretimi ve bu sürecin siyasal ve psiko-sosyal mekanizmaları sınırlı ölçüde incelenmiştir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlayarak kolektif hafızanın dinamik, duygusal ve bilinçdışı boyutlarını karşılaştırmalı bir analizle görünür kılmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışma, nitel karşılaştırmalı analiz yöntemiyle yürütülmüş; anma törenleri, hafıza mekânları, resmî söylemler, lider konuşmaları, eğitim materyalleri, hukuki belgeler ve medya temsilleri kolektif hafızanın sembolik, duygusal ve siyasal boyutlarını açığa çıkaran temel veri alanları olarak ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, Oluja'nın tarihsel doğruluğunu yeniden tartışmaktan ziyade, bu olayın Hırvat ve Sırp toplumlarında nasıl anlamlandırıldığını, bu anlamlandırmaların hangi sembolik ve psiko-siyasal mekanizmalar aracılığıyla yeniden üretildiğini ve grup kimliği açısından ne tür işlevler üstlendiğini ortaya koymaktır.

2. Vamık D. Volkan'ın Büyük Grup Psikolojisi

Volkan'ın büyük grup psikolojisi kuramı, bireyin ait olduğu kolektifin kimliğini derin biçimde içselleştirdiğini öne sürer. Bu bağlamda “büyük grup kimliği”; etnik, dinî ya da ulusal düzeyde bireylere kim olduklarını, kimlerle birlikte olduklarını ve kime karşı konumlandıklarını hissettiren psikodinamik temelli bir aidiyet sistemidir (Volkan, 2020). Volkan (2006b) bunu, “birbirlerini hiç görmeyecek binlerce insanın ortak bir öznel aynılık duygusunu paylaşması” olarak tanımlar. Bu yaklaşım, büyük grup kimliğini sosyolojik ya da siyasal bir kategorinin ötesine taşır; bireyin benlik dünyasında köklenen ve bilinçdışı düzeyde işleyen bir yapılanma olarak ele alır. Bu yönüyle büyük grup kimliği, kolektif hafızanın zaman içinde yeniden üretilebilmesini mümkün kılan dinamik bir kimlik katmanı olarak düşünülebilir. Bu kuramsal çerçeve, kolektif hafızayı duygusal, bilinçdışı ve kuşaklararası mekanizmalar aracılığıyla süreklilik kazanan bir süreç olarak ele almayı mümkün kılar. Bu nedenle Volkan'ın büyük grup psikolojisi kuramı, bu çalışmada kolektif hafızanın neden ve nasıl karşıt anlamlandırmalara konu olabildiğini analiz etmek için açıklayıcı bir araç olarak kullanılmaktadır.

Volkan, bireyin büyük grup kimliğiyle kurduğu bağı açıklamak için metaforlar kullanır. Ona göre, bireyin kimliği iki kat giysi gibidir: içte sıkıca oturan bireysel kimlik ve dışta daha gevşek ama kalıcı olan büyük grup kimliği. Bu ikinci katman bireye yalnızca “kim olduğunu” değil, aynı zamanda “kiminle olduğunu” ve “kime karşı olduğunu” da hissettirir (Volkan, 2006b). Volkan ayrıca bu bağı görselleştirmek için “çadır metaforu”nu kullanır: çadırın bezi büyük grup kimliğini, direği lideri, üzerindeki desenler ise mitleri, bayrakları ve marşları temsil eder. Direk sağlam olduğunda

kimlik bütünleşir, sallandığında ise üyeler liderin etrafında toplanır ve kimlikteki yırtıkları onarmaya çalışır. Böylece büyük grup kimliği hem duygusal hem de siyasal bir bütünlük olarak somutlaşır (Volkan, 2006a). Bu metafor, lider figürlerinin büyük grup kimliğinin sürekliliğinde neden kurucu bir role sahip olduğunu kavramsal düzeyde görünür kılar.

Volkan'ın büyük grup psikolojisinin en belirleyici öğelerinden biri “seçilmiş travma”dır (chosen trauma). Seçilmiş travma, bir büyük grubun tarihinde yaşanmış yıkıcı bir olayın (kitlesel şiddet, zorunlu göç, aşağılanma ya da kayıp) kolektif bellekte simgeleştirilerek kuşaklar boyunca aktarılmasıdır. Buradaki “seçilmiş” nitelemesi, mağduriyetin bilinçli bir tercih olduğu anlamına gelmez; aksine, büyük grubun ortak kimliğini travma üzerinden tanımlama yönündeki bilinçdışı tercihini işaret eder (Volkan, 1996). Tarihte birçok acı yaşansa da yalnızca bazıları anlatılar, ritüeller ve semboller aracılığıyla özenle korunur. Bu şekilde travma, tarihsel bir olay olmaktan çıkarak kimliksel bir zorunluluk hâline gelir (Volkan, 2006b).

Seçilmiş travmalar çoğu zaman doğrudan deneyimlenmez; olayı yaşayan kuşaklar ölmüş olsa bile onların anlatıları, duygusal yükleri ve tamamlanmamış yasları sonraki kuşaklara aktarılır. Bu aktarım, büyük grup kimliğinin sürekliliğinde önemli bir rol oynar. Travmayı yaşamayan bireyler, önceki kuşakların çözülememiş duygularını bilinçdışı olarak içselleştirir. Volkan'a (1997) göre bu, ebeveynlerin kendi yaralı benliklerini çocuklarına yansıtmalarıyla gerçekleşir. Böylece çocuk biyolojik boyutun yanında psikolojik açıdan da “ataların travmalarının taşıyıcısı” hâline gelir. Aktarılan şey; öfke, yas, aşağılanma ve çaresizlik gibi duyguların sembolik yüküdür. Bu duygular zamanla benliğe yerleşerek kolektif kimliğin kalıcı bir parçasına dönüşür (Volkan, 1996).

Volkan, bir travmanın seçilmiş travma statüsü kazanabilmesi için olayın üzerinden birkaç kuşak geçmiş olması ve bireylerin artık travmaya dair doğrudan bir anısının bulunmaması gerektiğini ifade eder. Travmatik olay, hâlen yaşayan tanıkların anlatılarıyla güncelliğini koruyorsa, bu durumda kolektif bellekte sembolleşmiş ve geçmişle özdeşleşmiş bir seçilmiş travma yerine, halen aktif olarak deneyimlenen bir travmatik gerçeklikten söz edilir (Volkan, 2021). Bu fark, travmanın kişisel bir anı olmaktan çıkıp zamanla ortak bir kimlik parçasına dönüşmesini gösterir. Seçilmiş travmalar, geçmişte yaşanan acıların bugünkü toplumsal aidiyet ve biz duygusu için anlamlı hâle gelmesini sağlar.

Bu travmatik geçmiş, duygusal yüklü bir hatıra olmanın yanında, “hak sahibi olma ideolojileri”nin (entitlement ideologies) ortaya çıkmasında kurucu bir rol üstlenir. Grup, atalarının kaybettiklerini geri alma hakkına sahip olduğu duygusunu içselleştirir. Bu his, geçmişte yaşanan adaletsizliklere yönelik öfkeyi beslediği gibi, gelecekte bu kaybı telafi etme yönündeki arzuyu da canlı tutar. Zaman içinde söz konusu duygu, grup üyeleri arasında paylaşılan bir mağduriyet bilinci üretir ve geçmişle hesaplaşma isteğinden beslenen kolektif bir ideolojik çerçeveye dönüşebilir. Bu ideolojik yapı, bir yandan grup içi dayanışmayı güçlendirirken, diğer yandan grubu dış tehditlere karşı daha hassas ve tepkisel bir konuma taşıyabilir (Volkan, 2020). Volkan'a göre bu tür travmalar yalnızca geçmişte yaşanmış olaylar olarak kalmaz; belirli koşullarda geçmiş ile şimdi arasındaki psikolojik sınırlar bulanıklaşır. Volkan bu durumu “zaman çökmesi” (time collapse) kavramıyla

açıklar ve travmatik olayların yıldönümleri, kriz anları ya da lider söylemleri aracılığıyla bugün de yeniden yaşanır hâle geldiğini belirtir (Volkan, 1999; 2020).

Seçilmiş travmanın karşısında konumlanan ama onun kadar kurucu olan bir diğer yapı ise “seçilmiş zafer”dir (chosen glory). Seçilmiş zafer, bir büyük grubun geçmişinde gurur ve haz uyandıran olaylara ve kahraman figürlere dair kolektif zihinsel temsillerin kuşaklar boyunca aktarılmasıyla oluşan anlatılardır. Bu anlatılar genellikle savaş zaferleri, politik ya da dinsel başarılar gibi tarihsel olaylara dayanır, zamanla mitolojik özellikler kazanır ve grubun kimlik dokusuna yerleşir. Seçilmiş zaferler, grup üyeleri arasında aidiyet duygusu ve özsaygı oluşturan temel bağlayıcılardır (Volkan, 2013).

Zaferin “seçilmiş” olarak adlandırılması da rastlantısal değildir. Her büyük grubun tarihsel hafızasında birçok başarı anlatısı yer alabilir; ancak yalnızca bazıları özel olarak kutsanır, anlatı düzeyinde idealize edilir ve gelecek kuşaklara semboller aracılığıyla aktarılır. Bu zaferlerin kolektif bellekte merkezi bir yer edinmesi için grubun o başarıyı hak edilmiş olarak görmesi ve bu başarıyı moral üstünlükle özdeşleştirmesi gerekir. Böylece seçilmiş zafer, geçmişte kazanılmış bir başarı olmanın ötesine geçer; bugünün kimliğini tanımlayan ve geleceğe yönelik bir umut taşıyan anlatıya dönüşür. Zaferler, çoğunlukla törensel ritüeller aracılığıyla hatırlanır. Millî bayramlar, anma günleri, askeri geçit törenleri, kahramanlaştırılmış figürlerin konuşmalarla yüceltilmesi gibi sembolik pratiklerle geçmişin gururu bugünün kimliğine bağlanır. Bu aktarım; ebeveynler, öğretmenler ve bakım verenler aracılığıyla çocukların kimlik gelişimi sırasında da sürdürülür (Volkan, 2021).

Seçilmiş travma ve seçilmiş zafer süreçlerinde grup lideri, anlamlandırma ve yönlendirme açısından merkezî bir rol üstlenir. Volkan’a göre özellikle büyük grup kimliği tehdit altında olduğunda liderin rolü belirginleşir. Bu noktada yıkıcı liderler, kolektif bellekte derin iz bırakmış travmaları yeniden gündeme getirerek bunları güncel tehditlerle ilişkilendirir ve tüm üyelerde ortak bir mağduriyet duygusu inşa eder. Bu süreç sonucunda grup, geçmişte yaşanan acılarla tanımlanan ve bugün de varlığı tehdit altında algılanan bir topluluk olarak kendini konumlandırır. Ardından geçmişteki zaferler hatırlatılarak dayanışma ve “biz” duygusu pekiştirilir; bu aşamada karşıt gruplar yabancı ve anlayışsız aktörler olarak ele alınır. Böylece tarihsel travmalar canlı tutulur, güncel tehdit algıları meşrulaştırılır ve kayıpların telafisi için ahlaki açıdan haklı bir intikam hakkı söylemi üretilir (Volkan, 2020).

Kriz anlarında ise liderler, genellikle seçilmiş zaferlere başvurarak moral üstünlüğü güçlendirir. Bu zaferler, geçmişle gelecek arasında süreklilik kurarak kolektif belleğin en etkili taşıyıcı unsurlarından biri hâline gelir (Volkan, 2013). Bu tür liderlik pratikleri, seçilmiş travma ve seçilmiş zafer anlatılarının sabit ve değişmez olmadığını; aksine farklı tarihsel dönemlerde ve değişen siyasal bağlamlar doğrultusunda yeniden etkinleştirilen ve farklı işlevler üstlenen dinamik hafıza unsurları olduğunu göstermektedir.

Bazı durumlarda ise seçilmiş travma ve zafer anlatıları iç içe geçer. Bir grup, yaşadığı acıyı aynı zamanda bir direnişin ya da yeniden doğuşun simgesi olarak da hatırlayabilir. Böyle durumlarda

aynı tarihsel olay yas, gurur ve öfke gibi çok katmanlı duygularla yüklü, karmaşık bir simgeye dönüşür (Volkan, 2020). Bu tür anlatılar, topluluğun mağduriyet ve kahramanlık kimliklerini eşzamanlı olarak inşa etmesine imkân tanır. Acı, kaybın hatırlanmasıyla birlikte direnmenin ve ayakta kalmanın işareti olarak hatırlanır. Bu durum grubun kendini hem haksızlığa uğramış hem de mücadele etmiş bir topluluk olarak görmesine zemin hazırlar.

Neticede Volkan'ın kuramı, büyük grup kimliğinin yalnızca tarihsel olaylara dayanmadığını; bu olayların duygusal, bilinçdışı ve kuşaklararası düzeylerde içselleştirilme biçimiyle oluştuğunu vurgular. Seçilmiş travmalar kimliğin yas tutan yönünü, seçilmiş zaferler ise kutlamaya dönük yönünü temsil eder. Her iki anlatı da bireyleri kimliklerine daha sıkı bağlar, geçmişi bugüne taşır ve gerektiğinde siyasal amaçlara hizmet edecek şekilde mobilize edilebilir. Bu nedenle büyük grup kimliği, geçmişin yansımalarıyla sınırlı kalmayan; aynı zamanda bugünün kolektif ruh hâlini biçimlendiren, dönüştüren ve yönlendiren güçlü bir psiko-sosyal mekanizma olarak işlev görür. Büyük grup psikolojisinin kavramsal düzeyde sunduğu bu çerçevenin somut bir tarihsel bağlamda nasıl işlediğini gösterebilmek için bir sonraki bölümde Oluja Operasyonu'nun ortaya çıktığı tarihsel ve siyasal koşullar incelenecektir.

3. Oluja Operasyonu'nun Tarihsel ve Siyasal Arka Planı

1990'ların başında Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte federasyonu oluşturan cumhuriyetler bağımsızlıklarını ilan etmiş, bu süreçte etnik gerilimler açık çatışmalara dönüşmüştür. Hırvatistan 1991'de bağımsızlığını ilan ettiğinde, Sırlar Yugoslavya'nın dağılmasını kabul etmeyerek yaşadıkları bölgeleri Sırp toprağı olarak görmeye devam etmiş¹ ve Belgrad'ın desteğiyle ayrılıkçı yapılar oluşturmuşlardır. Bu çabaların en bilineni, Hırvatistan sınırları içinde ilan edilen ve Knin merkezli olarak kurulan Sırp Krajina Cumhuriyeti (RSK)'dir (Baker, 2015).

1991-1992 yıllarında Hırvatistan'da yaşanan çatışmalar, büyük bir yıkım ve kitlesel nüfus hareketlerine yol açmıştır. Uluslararası toplumun baskısıyla Birleşmiş Milletler (BM) gözetiminde bir ateşkes sağlanmış, ancak bu ateşkes yalnızca fiili bölünmeyi kalıcılaştırmıştır. Ülkenin yaklaşık üçte biri Krajina Sırlarının kontrolünde kalırken Hırvat devleti bu bölgeleri geri alma hedefini dış politika ve güvenlik stratejisinin merkezine yerleştirmiştir. Bu sırada Hırvat ordusu yeniden yapılandırılmış, ABD merkezli özel şirketlerin katkısıyla eğitim ve modernizasyon sürecine sokulmuştur (Cilliers & Douglas, 1999). Bu modernizasyon süreci, ileride gerçekleştirilecek büyük çaplı operasyonlar için askerî zemin oluşturmuştur.

Hırvatistan'ın süreç içerisindeki barışçıl çözüm arayışları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Z-4 Planı² gibi girişimler, Krajina'daki Sırp liderlik tarafından defalarca reddedilmiş; Sırp tarafı

1 Bu ayrılıkçı yapıların oluşumunda Slobodan Milošević'in izlediği stratejinin merkezî bir rol oynadığı açıktır. Milošević, Yugoslavya'nın çözülmesini Sırların birleştirilmesi için tarihsel bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, "Büyük Sırbistan" fikrini destekleyen bir söylem inşa etmiş ve özellikle Hırvatistan'daki Sırların ayrılıkçı eğilimlerini sistemli biçimde desteklemiştir. Milošević'in politikaları yalnızca askerî destekle sınırlı kalmamış; milliyetçi medya kampanyaları yürütülmüş, tarihi mitler de bu sürecin bir parçası hâline getirilmiştir (Baker, 2015).

2 Z-4 Planı, 1995 yılı başında ABD, Rusya, AB ve BM temsilcileri tarafından hazırlanan, Hırvatistan'ın toprak

Bosna-Hersek'teki Sırp Cumhuriyeti (Republika Srpska, RS) ile birleşme hedefini sürdürmüştür. Milošević'in desteklediği bu yönelim Hırvatistan'ın toprak bütünlüğü ve bölgesel istikrar üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmuştur. 1995 yılı itibarıyla Sırp liderliğinin amacının ayrılıkla sınırlı kalmadığı, RS ve Sırbistan'la birleşmeye yöneldiği uluslararası hukuk belgelerine de yansımıştır (Nazor & Perković Paloš, 2022). Uluslararası Adalet Divanı (UAD, 2015), Sırp güçlerinin Hırvat sivillere yönelik eylemlerinin sistematik bir şekilde yürütüldüğünü ve bu şiddetin, Sırpların yaşadığı bölgelerin Sırbistan'a katılması amacıyla gerçekleştirildiğini tespit etmiştir.

Aynı yıl Hırvatistan askerî ve diplomatik açıdan güçlenmiş, uluslararası konjonktür de değişmiştir. Özellikle Temmuz 1995'te Bosna-Hersek'in Srebrenitsa kentinde yaşanan ve uluslararası kamuoyunda büyük tepki uyandıran soykırım (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi [ICTY], 2001; UAD, 2007), yeni bir insani felaketin önlenmesi yönündeki müdahale taleplerini artırmıştır. Bu gelişmelerin hemen ardından, Hırvat yönetimi bir askerî-polis operasyonu seçeneğini gündeme almıştır (Nazor & Perković Paloš, 2022).

Oluja Operasyonu, 4 Ağustos 1995 sabahı, yaklaşık 130.000 kişilik Hırvat ordusunun Krajina'daki Sırp mevzilerine dört ana koldan yöneldiği kapsamlı bir askerî harekât olarak başlamıştır. Operasyon, fiilî Sırp egemenliği altındaki Krajina bölgesini yeniden kontrol altına almayı ve Hırvatistan'ın toprak bütünlüğünü tesis etmeyi hedeflemiştir. Knin başta olmak üzere pek çok stratejik nokta kısa sürede ele geçirilmiş, Sırp güçleri hızla geri çekilmiştir. Operasyon yalnızca dört gün sürmüş ve 7 Ağustos 1995'te Hırvat yetkililer resmî olarak operasyonun tamamlandığını açıklamıştır (McClellan & Knez, 2021).

Operasyonun ilerleyişi sırasında Krajina'daki Sırp sivillerin büyük kısmı siyasi ve askerî destekten yoksun kaldıkları için bölgeyi topluca terk etmiş; bu göç hem fiziksel hem de psikolojik bir travma olarak Sırp toplumsal belleğine kazınmıştır. Hırvat yetkililer, Sırlara kalmaları hâlinde haklarının korunacağına dair teminat vermiş olsa da sahadaki gelişmeler ve operasyon sonrası uygulamalar bu güvencelere gölge düşürmüştür (Nazor & Perković Paloš, 2022).

Operasyonun insani sonuçları, savaş sonrası dönemde farklı anlatılar etrafında şekillenmiştir. Sırp kaynakları bu süreci "etnik temizlik" olarak tanımlarken, Hırvat tarafı bunun savaş koşulları altında gerçekleşmiş "gönüllü göç" olduğunu öne sürmüştür. Operasyon sonrası dönemde bölgede kalan Sırp sivillere yönelik şiddet, öldürme vakaları ve mülkiyet ihlalleri dikkat çekici bir boyut kazanmıştır. Hırvatistan Helsinki Komitesi, özellikle Knin ve çevresinde en az 410 sivilin öldürüldüğünü ve 100 gün içinde yaklaşık 20.000 yapının tahrip edildiğini raporlamıştır (Pavlaković, 2009). Bu olaylar, ICTY'nin gündemine taşınmış; Hırvat generaller Ante Gotovina ve Mladen Markač 2011 yılında mahkûm edilmiş, ancak 2012'de temyiz kararıyla beraat etmiştir (ICTY, 2012). Mahkeme, sivillere yönelik saldırıların Hırvat devletinin izlediği organize bir planın parçası olduğuna dair yeterli kanıt bulunamadığını belirtmiştir (Baker, 2015).

bütünlüğü içinde Krajina'daki Sırlara geniş özerklik tanınmasını öngören bir barış planıdır. Ancak plan, Krajina Sırp liderliği tarafından müzakereye dahi açılmadan reddedilmiş ve uygulanamamıştır (Vranic, 2014).

Bu çerçevede Oluja Operasyonu; Yugoslavya'nın dağılma sürecinde ortaya çıkan etnik çatışmaların, askerî stratejilerin, uluslararası müdahalelerin ve savaş sonrası hukuki süreçlerin iç içe geçtiği bir tarihsel bağlam içinde şekillenmiştir. Operasyon, Hırvatistan açısından toprak bütünlüğünün yeniden sağlanmasıyla sonuçlanırken; Krajina'daki Sırp nüfus açısından kitlesel yerinden edilme, kayıp ve uzun süreli belirsizliklerle karakterize edilen derin bir toplumsal kırılma yaratmıştır. Askerî harekâtın kısa sürede tamamlanmış olması ortaya çıkan insani ve siyasi sonuçların etkisini ortadan kaldırmamış, bu sonuçlar savaş sonrasında da farklı düzlemlerde tartışılmayı sürdürmüştür. Bu çok katmanlı tarihsel arka plan, Oluja'nın çatışma sonrasında farklı toplumsal aktörler tarafından farklı anlamlarla yorumlanmasına elverişli bir zemin oluşturmuştur. İzleyen bölümlerde, bu tarihsel bağlam içinde şekillenen Oluja anlatılarının Hırvat ve Sırp toplumlarında kolektif hafıza düzeyinde nasıl kurulduğu ele alınacaktır.

4. Oluja'nın Hırvat Kolektif Hafızasında Seçilmiş Zafer Olarak İnşası

Oluja Operasyonu, Hırvat kolektif hafızasında askerî bir başarının simgesi olmanın ötesinde, Vatan Savaşı'nın zaferle sonuçlandığı ve ulusal birlik ile toprak bütünlüğünün yeniden kurulduğu tarihsel bir dönüm noktası şeklinde temsil edilmektedir (Pavlaković, 2020). Bu anlatı, operasyonu Hırvatistan'ın yakın geçmişindeki diğer askerî ve siyasi gelişmelerden ayırıştırarak ulusal kimliğin sürekliliğini besleyen temel bir referans noktasına dönüştürmüştür. Bu doğrultuda Oluja anlatısı, farklı dönemlerde değişen siyasi bağlamlara eşlik edecek biçimde yeniden kurulan bir hafıza rejimi şeklinde işlenmektedir.

Bu anlatının mekânsal hafızadaki merkezi, operasyon sırasında ele geçirilen Sırp Krajina Cumhuriyeti'nin fiili başkenti Knin'dir. Knin, ulusal egemenliğin yeniden tesisinin simgesine dönüşmüş; her yıl 5 Ağustos'ta düzenlenen törenlerde Hırvat bayrağının kaleye çekilmesi, askerî geçitler ve hava gösterileriyle birlikte zaferin kamusal olarak sahnelenmesi sağlanmıştır. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve diğer üst düzey yetkililerin katıldığı anmalarda Oluja'nın bağımsızlık ve özgürlük için belirleyici rolü her yıl vurgulanmakta; Hırvat ordusunun "hakkı" ve "kahramanlığı" yüceltilmektedir (Tesija & Stojanović, 2024; Vladislavljević, 2019a). 2024 yılındaki resmî açıklamalarında Knin'deki bayrak töreninin "zaferin, halkın birliği ve orduya güvenin" göstergesi olarak tanımlanması, bu mekânın hafıza siyasetindeki sürekliliğini göstermektedir (MORH, 2024). Bu törensel sahneleme, zafer anlatısının her yıl yeniden canlandırılan ve kimliği görünür kılan bir referans olarak dolaşımda kalmasını sağlamaktadır.

Zafer anlatısının toplumsal dolaşımı eğitim sistemi, medya ve sembolik nesnelere birlikte işlediği bir aktarım düzeni aracılığıyla sürdürülmektedir. Ders kitaplarında Oluja, çoğunlukla "hakkı müdahale", "toprakların kurtuluşu" ve "meşru savunma" çerçevesinde sunulmakta; sivil kayıplar ve zorunlu göç gibi unsurlar ise ya görünmez kılınmış ya da ikincil önemde ele alınmaktadır (Vladislavljević, 2019b). Medya, her yıl Knin törenlerini canlı yayınlarla aktararak bayrak çekme ritüelini ve askerî gösterileri kahramanlık sahnelerine dönüştürmekte; böylece zafer anlatısı geniş kitleler için tekrar tekrar teyit edilmektedir (Tesija & Stojanović, 2023)

Sembolik nesnelere de bu anlatıyı pekiştirmektedir. General Ivan Korade'nin 1995'te kaleye çektiği bayrağın her yıl aynı şekilde dalgalandırılması, Storm of 95 Anıtı'nın hafıza mekânına dönüşmesi ve törenlerde sergilenen askerî objeler ile madalyalar, savaşın yaşayan bir miras olarak hatırlanmasını sağlamaktadır (MORH, 2024). Popüler kültürde ise Marko Perković'in Bojna Čavoglave şarkısı³ milliyetçi söylemin taşıyıcısı hâline gelerek anmalarda ve medyada zaferin duygusal olarak yeniden yaşanmasına hizmet etmektedir (Opacic, 2017). Bu aktarım kanalları, zafer anlatısının tekil bir tarihsel olay olmaktan çıkarak kuşaklar boyunca aktarılan ve süreklilik kazanan bir "ulusal başarı" çerçevesi içinde yeniden kurulduğunu göstermektedir.

Bu anlatının siyasal ve psikolojik düzeyde yönlendirilmesinde, lider figürlerin işlevi belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle Hırvatistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman'ın söylemlerinde Oluja'nın "hak edilmiş bir özgürlük" olarak sunulması, liderin kolektif zaferin taşıyıcısı ve yönlendiricisi olarak işlev gördüğünü ortaya koyar. Knin'de düzenlenen törende yaptığı konuşmalarda Tuđman, Oluja'yı Hırvat halkının uzun süredir arzuladığı özgürlüğün bir sembolü olarak nitelendirmiştir (Vladisavljević, 2019a). Tuđman'ın söylemleri, yalnızca Oluja'nın değil, aynı zamanda Sırp yayılcılığına karşı yüzyıllar süren bir ulusal mücadelenin meşru ve nihai sonucu olarak kolektif bir "haklı zafer" inşasını hedefler. Hırvat anlatısında bu zafer; tarihsel olarak sürekli ezilen, mağdur edilen bir ulusun nihayetinde özgürlüğünü kazanmasıyla eşleştirilir.

Oluja'ya ilişkin resmî hafıza anlatısı, 2000 yılında kabul edilen Vatan Savaşı Bildirgesi ile kurumsal ve normatif bir çerçeveye oturtulmuştur. Bildirge, Hırvatistan'ın 1991-1995 döneminde yürüttüğü askerî faaliyetleri "meşru, haklı, savunmacı ve kurtarıcı" olarak tanımlayarak savaşın devlet nezdindeki yorumunu sabitlemiş; böylece Vatan Savaşı'nı ve onun belirleyici safhası olarak Oluja'yı ulusal kimliğin kurucu unsurları arasına yerleştirmiştir. Bu kurumsallaşma süreci, 2006 tarihli Oluja Bildirisi ile daha da pekiştirilmiştir. Söz konusu bildiri, Oluja Operasyonu'nu "meşru" ve "zaferle sonuçlanan" bir askerî harekât olarak tanımlamış; devlet kurumları, eğitim sistemi ve medya için bağlayıcı bir yorum çerçevesi oluşturmuştur. Böylece Oluja, tarihsel bir askerî başarının yanı sıra, sorgulanması siyasal olarak problemli hâle gelen kurucu bir değer olarak kodlanmıştır. Bu çerçeve, iç siyasal değişimlere rağmen resmî hafıza rejiminin sürekliliğini güvence altına alan temel bir dayanak oluşturmuştur (Koren, 2015).

Bu kurumsallaşmış hafıza rejimi, Hırvatistan'ın Avrupa Birliği'ne (AB) katılım süreci boyunca ortadan kalkmamış; ancak geçiş dönemi adaleti⁴ bağlamında belirli söylemsel uyarlamalara konu

3 "Bojna Čavoglave", Hırvatistan Bağımsızlık Savaşı sırasında Marko Perković (Thompson) tarafından yazılmış ve milliyetçi söylemin simgesi hâline gelmiştir. Şarkının açılışındaki "Za dom – spremni!" ifadesi, II. Dünya Savaşı sırasında Ustaşa rejimi tarafından kullanılan selamlamaya doğrudan gönderme yapar. Bu nedenle parça, Hırvat kolektif hafızasında yalnızca bir savaş şarkısı değil; aynı zamanda tarihsel süreklilik taşıyan bir ideolojik ifade biçimi olarak işlev görmektedir. Günümüzdeki resmî ve yarı-resmî anmalarda çalınması, geçmişin belirli bir yorumunun yeniden üretildiğini gösterir (Baker, 2013).

4 Geçiş dönemi adaleti, otoriter rejimler, silahlı çatışmalar ve yaygın insan hakları ihlallerinin ardından geçmişte işlenen suçlarla yüzleşmeyi, mağduriyetleri tanımayı ve benzer ihlallerin tekrarını önlemeyi amaçlayan hukuki, siyasal ve toplumsal önlemler bütünüdür. Bu çerçeve; ceza yargılamaları, hakikat ve uzlaşma girişimleri, mülteci geri dönüşü, mülkiyet sorunlarının çözümü ve siyasal sorumluluk mekanizmaları gibi araçları kapsar. AB bağlamında geçiş dönemi adaleti özellikle aday ülkeler açısından azınlık hakları, savaş suçlarının kovuşturulması

olmuştur. Özellikle 2005-2013 arasındaki katılım müzakereleri sürecinde, AB'nin koşulluluk mekanizmaları Hırvat siyasal elitlerini savaş suçları, azınlık hakları ve uzlaşma başlıklarında daha temkinli bir dil kullanmaya yöneltmiştir. Bu dönemde Oluja'ya ilişkin resmî anlatı, meşru ve savunmacı savaş çerçevesini korumakla birlikte, sınırlı ölçüde sivil mağduriyetlere atf yapan ve ihlalleri bireysel sorumluluklar düzeyine indirgeyen bir söylemsel yumuşamaya sahne olmuştur. Bununla birlikte bu söylemsel değişim, geçiş dönemi adaletinin gerektirdiği şekilde Oluja'nın kurucu anlamını sorgulayan ya da savaşın resmî yorumunu yeniden tanımlayan kalıcı bir dönüşüme yol açmamıştır (Koren, 2015; Strupinskienė & Vaškevičiūtė, 2021).

Hırvatistan'ın 2013'te AB üyesi olmasının ardından ise bu sınırlı söylemsel yumuşamanın hızla geri çekildiği görülmektedir. Dışsal denetimin azalmasıyla birlikte, geçiş dönemi adaletine ilişkin temkinli dil zayıflamış; Oluja yeniden tartışmaya kapalı bir zafer anlatısı olarak kamusal hafızanın merkezine yerleştirilmiştir. Üyelik sonrasında anma törenleri, siyasal söylemler ve ana akım medya operasyonu ulusal birlik ve tarihsel haklılık vurgusuyla yeniden üretmiş; sivil kayıplar ve zorunlu göç deneyimleri ise ikincil bir konuma itilmiştir (Milekić, 2020; Tesija & Stojanović, 2024). Bu açıdan AB süreci, resmî hafıza rejiminde kalıcı bir dönüşüm yaratmamış; yalnızca üyelik öncesinde söylemi geçici olarak disipline eden bir dış çerçeve işlevi görmüştür. Üyelik sonrasında bu sınırların hızla ortadan kalkması, kolektif hafızanın zamana ve siyasal koşullara bağlı olarak yeniden kurulan bir süreç olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Zafer anlatısının yeniden üretiminde uluslararası hukuk alanındaki gelişmeler de önemli bir meşruyet kaynağı olmuştur. ICTY'nin Generaller Gotovina ve Markač hakkında verdiği kararlar, özellikle 2012'de temyiz aşamasında gelen beraat kararı, Hırvat kamuoyunda hukuki, siyasal ve ahlaki bir "haklılık" göstergesi olarak yorumlanmıştır (Baker, 2015; ICTY, 2012). Bu süreç, operasyonun kamusal anlatılarda meşru bir devlet eylemi olarak sunulmasını güçlendirmiştir. Bu noktada hukuki söylem, hafıza rejiminin duygusal boyutunun yanı sıra normatif düzeyde korunmasına hizmet eden bir dayanak üretmiştir.

Bununla birlikte, zafer anlatısının inşası aynı zamanda dışlayıcı bir hafıza pratiğini de beraberinde getirmektedir. Operasyon sırasında ve sonrasında yaşanan sivil kayıplar ile zorunlu göç olgusu, resmî söylemde ya görünmez kılınmakta ya da "haklı savaşın kaçınılmaz sonuçları" çerçevesinde ikincilleştirilmektedir (Kandić, 2020). Grubori köyünde altı yaşlı sivilin öldürülmesi uzun süre resmî hafızanın dışında kalmış; ancak 2020'de Başbakan Plenković ve Sırp kökenli Başbakan Yardımcısı Milošević'in anmalara katılmasıyla sınırlı bir sembolik kırılma yaşanmıştır (Milekić, 2020). Bu dışlama hukuksal düzeyde de sürdürülmüş; Hırvat hükümeti Oluja'yı yalnızca "iç polis operasyonu" olarak tanımlayarak uluslararası hukukun devreye girmesini engellemeye çalışmış; böylece sivil ölümler ve hak ihlalleri resmî söylem dışında bırakılmıştır (Rakate, 2000). Bu gelişmeler, resmî zafer anlatısının güçlü biçimde korunmakla birlikte dönemsel olarak sınırlı düzeyde müzakereye açılabilirdiğini göstermektedir.

ve uzlaşma politikaları üzerinden işlenen bir koşulluluk mekanizması olarak uygulanmıştır (Strupinskienė & Vaškevičiūtė, 2021).

2024'te düzenlenen 29. yıl dönümü anmalarında Cumhurbaşkanı Milanović ve Başbakan Plenković'in açıklamaları, Oluja'nın Hırvat kolektif hafızasında hâlen ulusal kimliğin temel taşı olarak konumlandığını göstermektedir. Milanović operasyonu "Hırvatistan'ın güneyini özgürleştirmenin en etkili yolu" ve "Milošević'in suç devletine indirilen son darbe" olarak tanımlarken; Plenković yaklaşık dörtte birlik bir bölgenin geri alındığını, 250'den fazla gazinin hayatını kaybettiğini hatırlatmış ve operasyonu meşru bir savunma olarak sunmuştur (Tesija & Stojanovic, 2024). Her iki lider de Oluja'yı askerî bir başarı ile ulusal direnişin ve özgürlük mücadelesinin haklı bir ifadesi olarak çerçevelemiş; bu güncel söylem, zaferin geçmişte tamamlanmış bir hatıra olmanın ötesine geçerek güncel siyasal meşruiyet ve kimlik inşası açısından etkili bir referans olarak canlı tutulduğunu ortaya koymuştur.

Tüm bu söylemsel ve törensel çerçevenin yanı sıra, Hırvatistan'daki bazı sivil toplum kuruluşları, özellikle insan hakları alanında faaliyet gösteren aktörler, Oluja'nın sivil etkileriyle birlikte ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Documenta'nın (Savaşın Geçmişiyile Yüzleşme Merkezi) girişimleriyle 2025 yılı temmuz ayında, operasyonda yaşamını yitiren kurbanların isimlerini içeren kapsamlı bir liste ilk kez kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu girişim, yıllardır görünmez kılınan acılara dikkat çekmeyi ve alternatif bir hafıza zemini oluşturmayı amaçlamaktadır (Tesija, 2025). Ancak bu çabalar, resmî söylemin sembollerle ve törenlerle pekiştirildiği güçlü hafıza rejimi karşısında sınırlı bir görünürlük kazanabilmektedir.

Bu çerçevede Oluja; Hırvat kolektif hafızasında değişmez bir tarihsel zafer anlatısının yanı sıra, zaman içinde farklı anlam katmanları kazanarak seçilmiş zafer niteliğine doğru evrilen bir anlatı olarak öne çıkmaktadır. 1995 sonrasında savaşın sona ermesini ve devletin varlığını teyit eden kurucu bir başarı olarak çerçevelenen bu anlatı, izleyen yıllarda tekrar eden anma pratikleri, resmî söylemler ve sembolik temsiller aracılığıyla giderek daha bütünleştirici bir kimlik referansına dönüşmüştür. Bu süreç, zafer anlatısının tarihsel olayın kendisi kadar geçmişin bugünkü siyasal ve kimliksel ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden anlamlandırılmasıyla şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla Oluja anlatısı, kolektif hafızanın zamansal olarak katmanlanan ve farklı dönemlerde farklı işlevler üstlenen dinamik bir yapı olarak ele alınmalıdır. Bu bölümde incelenen unsurlar, Oluja'nın Hırvat kolektif hafızasında bir zafer anlatısı olarak nasıl inşa edildiğini ortaya koymakta; izleyen bölümde Sırp kolektif hafızasındaki anlatıyla birlikte ele alınarak, karşılaştırmalı analiz bölümünde Volkan'ın büyük grup psikolojisi çerçevesinde değerlendirilmektedir.

5. Oluja'nın Sırp Kolektif Hafızasında Seçilmiş Travma Olarak İnşası

Oluja Operasyonu, Sırp kolektif hafızasında, askerî bir yenilgi olmanın yanı sıra kitlesel yerinden edilme ve kalıcı kayıp deneyimiyle özdeşleşen kurucu bir travma olarak temsil edilmektedir. 4-7 Ağustos 1995'te Hırvatistan'ın Sırp kontrolündeki bölgelerini geri almak için yürütülen operasyon, özellikle Knin ve çevresindeki Sırp nüfusun kitlesel göçüne yol açmıştır. Operasyon öncesinde Milošević'in çağrısı üzerine yaklaşık 200.000 Sırp evlerini terk etmiş, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR, 1996) toplam 250.000 mülteci kaydetmiştir. Bölgede kalan siviller

ise öldürme, yağmalama ve sindirme eylemlerinin hedefi olmuş; İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW, 1996) en az 116 sivilin öldürüldüğünü, toplam kaybın 500'ü aşabileceğini ve yüzlerce köyün tahrip edildiğini raporlamıştır. Bu bağlamda Oluja, Sırp kolektif belleğinde “ev kaybı” ve “yerinden edilme” ile özdeşleşen travmatik bir başlangıç noktası olarak konumlanmıştır.

Oluja'nın Sırp kolektif hafızasındaki yeri, travmatik bir kimlik inşasının temel bileşeni olarak şekillenmektedir. Bu operasyon, yalnızca fiziksel yıkım ve demografik kayıplarla sınırlı değildir. Oluja, Sırp topluluğu için, uzun vadeli bir mağduriyet anlatısının sembolik çekirdeğini oluşturmuştur. Operasyon sırasında on binlerce Sırp sivilin traktörlerle göç etmek zorunda kaldığı görüntüler (Tesija & Stojanovic, 2023), bu hafızanın en güçlü simgesel temsilinden biri hâline gelmiştir. Traktör konvoylarının yol aldığı sahneler, Sırp kamuoyunda adeta ikonlaşmış ve bu görüntüler hem kurbanlık deneyiminin hem de adaletin sağlanmamış olduğuna dair kolektif duygunun taşıyıcısı olmuştur. Sırp medyasında, anma törenlerinde ve siyasi liderlerin söylemlerinde bu imgeler tekrar tekrar dolaşıma sokularak bugünkü kimlikli birlikteliğin görsel dayanakları hâline getirilmiştir (Đureinović, 2020). Böylece travma, bireysel anıların ötesine geçerek kolektif kimliğin duygusal çekirdeğine yerleşmiştir.

Bu kolektif hafıza, kendiliğinden gelişen bir yas süreci olarak ele alınamaz; sistemli bir politik inşa sürecinin ürünü olarak şekillenir. 2015'ten itibaren her 5 Ağustos'ta gerçekleştirilen resmî anma törenleri, devletin ve Sırp Ortodoks Kilisesi'nin ortak desteğiyle organize edilmekte; sirenler, çanlar ve dinî ayinler eşliğinde halkın kolektif duygulanımı yeniden kurgulanmaktadır. Bu ritüeller, yalnızca kayıpları anmayı değil; aynı zamanda Sırp ulusal kimliğini mağduriyet ve kahramanlık söylemleriyle pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, 2020 yılında Sremska Rača köprüsünde düzenlenen sembolik konvoy temsili (Vladislavjević & Stojanović, 2020) özellikle dikkat çekicidir. Hareket etmeyen araçlar ve sessiz figürlerle sahnelenen bu performans, göç yolculuğunun görsel bir yeniden canlandırması olarak kurgulanmış ve geçmişin travmasını hem teatral hem de törensel biçimde somutlaştırmıştır (Đureinović, 2020). Bu törenler, kayıpları anma pratiğini Sırp ulusal kimliğinin tarihsel mağduriyet ve direniş temaları etrafında yeniden kurulduğu ritüel alanlara dönüştürmektedir.

Sırp resmî anlatısında Oluja'nın sıklıkla İkinci Dünya Savaşı sırasında Ustaşa rejimi⁵ tarafından gerçekleştirilen soykırımların çağdaş bir uzantısı olarak sunulmaktadır. Bu yaklaşım, tarihsel bir süreklilik iddiasının yanı sıra kolektif travmanın kuşaklar boyunca yeniden üretilmesine dayalı bir kimlik inşasına işaret eder. Özellikle üst düzey siyasi aktörlerin açıklamaları ve törenleşmiş anma pratikleri bu anlatının kurumsallaşmasında merkezî bir rol oynamaktadır. 2019 ve sonraki yıllarda bazı Sırp yetkililer, Hırvatistan'daki resmî Zafer Günü kutlamalarına tepki göstermiş; bu törenlerin 1995'teki Krajina'dan sürgün edilen Sırpların yaşadığı travma ışığında “trajediye indirgenmiş bir kutlama” anlamına geldiğini vurgulamışlardır. Bu tutum, anma törenlerinin

5 Ustaşa rejimi, 1941-1945 yılları arasında Nazi Almanyası'nın desteğiyle kurulan Bağımsız Hırvat Devleti'nin faşist yönetim organı olarak, başta Sırplar olmak üzere Yahudiler, Romanlar ve muhaliflere yönelik sistematik şiddet ve soykırım uygulamalarıyla tanınır. Bu rejimin ideolojik temelleri ve kültürel meşrulaştırma stratejileri için bkz. Yeomans (2013).

Hırvat resmî hafızası tarafından hâlâ sadece askerî zafer olarak kodlanmasına dair mevcut siyasal söylemi görünür kılmaktadır (Vladislavljević, 2019b; Tesija & Stojanović, 2024).

Bu travmatik anlatının yeniden üretiminde eğitim ve medya da belirleyici bir rol üstlenmektedir. Ortaöğretim tarih kitaplarında 1990'lar savaşları, Sırp'ları başlıca mağdur olarak konumlandıran tek yönlü bir bakışla aktarılmakta; Oluja sivillere yönelik şiddet, zorunlu göç ve uluslararası kayıtsızlık çerçevesinde anlatılmakta, diğer grupların deneyimleri ise dışarıda bırakılmaktadır (Vladislavljević, 2019b). Derslerde olaylar genellikle "Batı destekli Sırp karşıtı saldırı" olarak sunulmakta; haritalar, görseller ve tanıklıklar yalnızca Sırp mağduriyetine odaklanarak öğrencilerin algısını daraltmaktadır (Stojanović, 2020). Benzer şekilde medya da Oluja'yı ulusal felaket olarak temsil etmektedir. Televizyon belgesellerinde kitlesel göçler, yıkılmış köyler ve mülteci tanıklıkları dramatik müzik ve yakın çekimlerle aktarılmakta; bu görsel stratejiler, operasyonu bugüne taşan bir adaletsizlik ve sürekli travma duygusuyla sabitlemektedir (Tesija & Stojanović, 2023).

Bu hafıza rejiminde lider figürlerinin söylemlerinin kalıcı bir etkisi vardır. Özellikle 2010'lu yıllardan itibaren Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić'in anma törenlerinde kullandığı dil, Oluja'yı Sırp halkına yönelmiş süreklilik arz eden bir tehdit zincirinin parçası olarak çerçevelemektedir. Vučić'in Oluja'yı "asla unutulamayacak bir suç" ve "modern Avrupa'nın en büyük trajik göçlerinden biri" olarak tanımlaması, travmanın güncel siyasal kimliğin savunulması için mobilize edilmesini de mümkün kılmaktadır (Rudić, 2018). Bu söylem, geçmişin acısını bugünün siyasal konumlanışıyla ilişkilendiren bir süreklilik kurmaktadır. Benzer şekilde, Vučić'in 2018'deki anma törenlerinde geçmişle bugün arasında kurduğu analogiler ile "Petrovac Yolu Üzerinde" şiirinin⁶ törensel biçimde okunması gibi uygulamalar bu süreklilik anlatısının somutlaştığı örnekler arasında yer alır. Petrovac şiiri, sadece edebî bir metin olarak değerlendirilmemelidir. Şiir kolektif kurban hafızasının bir ifadesi olarak görülür ve anma törenlerinde tekrar edilerek kimlik duygusunun korunmasına katkı sağlar (Đureinović, 2020).

Bu travmatik hafıza anlatısının zaman içinde nasıl yeniden üretildiğini anlayabilmek için Sırp kamusal alanının temas ettiği uluslararası normatif çerçeveleri de dikkate almak gerekir. Bu bağlamda özellikle savaş suçlarının yargılanması ve uluslararası adalet süreçleri, Oluja'nın Sırp kolektif hafızasında sabitlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Sırbistan'da uluslararası ceza adaleti mekanizmalarıyla kurulan ilişki, savaş geçmişiyile yüzleşmeye yönelik toplumsal bir normatif dönüşümden kaynaklanmamaktadır. Bu ilişki büyük ölçüde siyasal iktidarın uluslararası baskılara yanıt verme ve dış politikada manevra alanı açma çabaları çerçevesinde şekillenmiştir. ICTY yargılamaları, kamuoyuna Avrupa ile ilişkilerde ilerleme sağlamak amacıyla yerine getirilmesi gereken teknik bir zorunluluk olarak sunulmuş; suçların içeriğini ve mağduriyet deneyimlerini görünür kılan bir adalet süreci çerçevesi geri planda kalmıştır. Bu

6 Branko Ćopić'in "Na Petrovačkoj cesti" (Petrovac Yolu Üzerinde) adlı şiiri, Sırp anma ritüellerinde özellikle Vučić'in katıldığı 2018 törensel söyleminde sembolik bir anlam kazanmış ve kolektif mağduriyetin edebî bir ifadesi olarak tekrar tekrar okunmuştur. Bu şiir, İkinci Dünya Savaşı'nda çocuk mültecilerin ölümünü anlatmakla birlikte, Oluja bağlamında çağdaş bir tarihsel süreklilik ve kurban söylemi inşa etmek için kullanılmıştır (Đureinović, 2020).

yaklaşım, Oluja'ya ilişkin mağduriyet ve travma anlatılarının iç politikada süreklilik kazanmasına zemin hazırlamıştır (Subotić, 2009).

Uluslararası adalet süreçleriyle kurulan bu pragmatik ilişki, AB üyelik sürecinin ilerlemesiyle birlikte daha da belirginleşmiştir. AB ile bütünleşme perspektifi, Sırbistan'da savaş geçmişine dair anlatıların içeriksel olarak yeniden ele alınmasını zorunlu kılmamış; bunun yerine siyasal iktidara, uluslararası alanda reformcu ve uyumlu bir aktör olarak kendini sunabileceği bir söylem alanı açmıştır. Bu çerçevede milliyetçi ve mağduriyet temelli anlatılar iç politikada büyük ölçüde korunurken tartışmalı tarihsel olaylar AB ve diğer uluslararası platformlarda daha temkinli, hukuki ve evrenselci bir dil aracılığıyla ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Oluja'ya ilişkin travmatik hafıza dönüştürülmekten ziyade, iç ve dış siyasal alanlarda farklı işlevler üstlenen çok katmanlı bir hafıza rejimi içinde yeniden üretilmiştir (Bieber, 2018; Subotić, 2009).

Sonuç olarak Oluja, Sırp kolektif hafızasında tekil ve kapanmış bir tarihsel felaket anlatısı olarak sabitlenmez. Aksine, zaman içinde farklı bağlamlara uyarlanarak seçilmiş travma niteliğine doğru evrilen bir anlatı olarak yeniden üretilir. 1995 sonrasında kitlesel yerinden edilme ve kayıp deneyimi etrafında şekillenen bu travma anlatısı izleyen yıllarda anma pratikleri, resmî söylemler ve sembolik temsiller aracılığıyla daha bütünlüklü bir mağduriyet çerçevesi içinde kurulmuştur. Uluslararası adalet süreçleri ve dış siyasal bağlamlarla kurulan ilişkiler, travmanın hangi bağlamlarda ve hangi söylemsel araçlarla dolaşıma sokulacağını belirleyen önemli eklemlenme noktaları üretmiştir. Bu sayede travma, geçmişte yaşanmış ve geride bırakılmış bir olay olmaktan çıkarak güncel kimlik algısını ve tehdit algısını besleyen bir referans hâline gelmiştir. Sırp kolektif hafızasındaki bu travmatik anlatının, Hırvat kolektif hafızasında inşa edilen zafer anlatısıyla birlikte nasıl işlediği, izleyen bölümde karşılaştırmalı analiz çerçevesinde ele alınmaktadır.

6. Bir Olay, İki Hafıza: Oluja'nın Karşıt Anlatıları

Oluja Operasyonu, Hırvat ve Sırp kolektif hafızalarında sadece geçmişte yaşanmış bir askerî olay olarak kalmaz; kimlik kurucu bir referans noktası olarak görülür. Zamanla olaya eklenen sembolik ve duygusal anlamlar, onun farklı siyasal ve toplumsal dönemlerde yeniden yorumlanmasına neden olur. Aynı tarihsel olayın bir toplumda seçilmiş zafer, diğerinde ise seçilmiş travma olarak hatırlanması, kolektif hafızanın sabit bir alan olmadığını gösterir. Bu hafıza; siyasal bağlamlar, liderlik pratikleri, kurumsal aktarım mekanizmaları ve psiko-sosyal süreçler üzerinden sürekli yeniden üretilir. Bu nedenle Oluja'yı anlamak, sadece neyin hatırlandığına değil; bu hatırlamanın hangi araçlarla kurulduğuna, hangi duygularla çerçevesine ve hangi dönemsel ihtiyaçlara karşılık verdiğine de bakmayı gerektirir.

Bu bölüm, Volkan'ın büyük grup psikolojisi kuramından hareketle, Oluja'nın Hırvat ve Sırp kolektif hafızalarında nasıl karşıt ama yapısal olarak benzer mekanizmalarla yeniden üretildiğini karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Bu doğrultuda hafıza mekânları ve törenler, semboller ve anlatıların aktarımı, lider figürlerinin rolleri ve yas süreçlerinin biçimleri birlikte ele alınmaktadır.

6.1. Hafızanın Sahnesi: Mekânlar ve Törenler

Oluja'nın Hırvat ve Sırp kolektif hafızalarında nasıl anlamlandırıldığını çözümleyebilmek için bu hafızanın nerede ve nasıl sahnelendiğine odaklanmak gerekir. Nora'nın (1989) vurguladığı gibi, hafıza mekânları tarihsel olayları temsil etmekten çok, onlara yüklenen kimliksel ve duygusal anlamları yoğunlaştıran simgesel alanlar olarak işlev görür. Bu bağlamda mekânlar, kolektif hafızanın duygusal olarak yeniden üretildiği, düzenlendiği ve sabitlendiği sahnelerdir.

Hırvat kolektif hafızasında bu işlevi üstlenen temel mekân Knin Kalesi'dir. Her yıl 5 Ağustos'ta burada gerçekleştirilen bayrak çekme törenleri, askeri geçitler ve lider konuşmaları Volkan'ın (2018) tanımıyla bir seçilmiş zaferi ritüelleştirir. Bu törensel tekrarlar, geçmişte duygu yüklü bir simgeye dönüştürerek kimliği pekiştirir. Görsel ve işitsel yoğunluğu yüksek bu sahneleme, "biz" duygusunu güçlendirirken aynı zamanda zafer anlatısının sınırlarını da çizer. Sırp sivil kayıplarının ve zorunlu göç deneyiminin bu törenlerin dışında bırakılması, kolektif hafızanın hangi unsurları içerip hangilerini dışarıda bıraktığını açık biçimde görünür kılar. Bu yönüyle Knin, bir anma alanı olmanın yanında, kolektif kimliğin duygusal sınırlarının yeniden üretildiği bir sahne olarak işlev görür.

Sırp kolektif belleğinde ise benzer bir işlevi Sremska Rača'daki anma törenleri üstlenmektedir. Burada sessiz figürler, hareketsiz traktörler ve boş araçlardan oluşan konvoylar aracılığıyla kitlesel göç deneyimi törensel biçimde yeniden sahnelenir. Bu pratikler, Volkan'ın (1999) zaman çökmesi kavramıyla açıklanabilecek şekilde, geçmişte yaşanan travmanın hâlen sürüyormuş gibi bugüne taşınmasını sağlar. Sirenler, çanlar ve dinî ayinlerle desteklenen bu ritüel düzenleme, kaybı sürekli yeniden canlandırılan bir travma deneyimi olarak muhafaza eder. Volkan'ın (2025) vurguladığı üzere, bu tür travmalar yıldönümlerinde yeniden sahnelenerek kolektif bellekte canlı tutulur ve grup kimliğinin sürekliliğini sağlar.

Bu mekânsal ve törensel süreklilik, Oluja anlatılarının farklı siyasal bağlamlarda neden büyük ölçüde değişmeden kaldığını da açıklamaya yardımcı olur. Hükümet değişiklikleri, dış politika yönelimleri ya da söylemsel düzeydeki sınırlı farklılaşmalara rağmen hem Knin'deki zafer törenlerinin hem de Sremska Rača'daki anma pratiklerinin temel yapısı korunmuştur. Bu durum, kolektif hafızanın siyasal dönüşümlere rağmen kendiliğinden değişmediğini; belirsizlik ve dönüşüm dönemlerinde kimliği sabitleyen ritüel pratiklerin daha merkezî bir konuma yerleşebildiğini düşündürmektedir.

Bu çerçevede mekânlar ve törenler, Oluja'nın iki toplumda nasıl hatırlandığını gösterir. Bununla birlikte kolektif hafızanın işleyişini anlamaya da imkân verir. Zaferin kutlanması ile travmanın yasının tutulması, geçmişe doğrudan atıf kurmaz. Bu pratikler, güncel kimliksel ihtiyaçlarla ilişki içinde şekillenir ve geleceğe yönelik yönelimleri etkiler. Knin ve Sremska Rača, Oluja'ya ilişkin karşıt anlatıların somutlaştığı mekânlar olarak öne çıkar. Bu mekânlar, kolektif hafızanın zaman içinde katmanlanan ve duygusal olarak yeniden üretilen yapısını görünür kılan merkezlerdir.

6.2. Semboller, Anlatılar ve Aktarım

Oluja'nın kolektif hafızalarda nasıl anlamlandırıldığını kavrayabilmek için, hafızanın taşıyıcı unsurları olan semboller, anlatılar ve kuşaklararası aktarım süreçlerine odaklanmak gerekir. Ulusal ve etnik kimlikler kurumsal düzenlemelerin yanı sıra tarih anlatıları, mitler ve semboller aracılığıyla süreklilik kazanır (Smith, 1999). Volkan'ın (2018) büyük grup psikolojisi çerçevesinde vurguladığı üzere, semboller geçmişte yaşanmış olaylara yüklenen duygusal anlamların korunmasını ve yeniden üretilmesini sağlar. Bu nedenle semboller, kolektif hafızada geçmiş ile şimdi arasında kurulan duygusal köprüler olarak işlev görür.

Hırvat kolektif belleğinde en merkezi sembollerden biri Knin Kalesi'ne çekilen "bayrak"tır. Bu ritüel, egemenliğin yeniden tesisine işaret eder. Ulusal bütünlüğün ve devletin kurucu anlatısının her yıl törensel pratikler aracılığıyla yeniden üretildiği bir anlam çerçevesi kurar. Bayrak; askerî gösteriler ve marşlarla birlikte seçilmiş zafer anlatısını yalnızca hatırlatmaz; onu doğal, meşru ve sorgulanamaz bir kimlik referansı hâline getirir. Kurtuluş ve meşru savunma söylemleriyle desteklenen bu sembolik çerçeve, popüler kültür aracılığıyla da pekiştirilir. Özellikle "Bojna Čavoglave" şarkısının kamusal alanda dolaşıma sokulması, zafer anlatısının duygusal yoğunluğunu artırırken bu anlatıyı ulusal kimliğin normatif bir bileşeni olarak sabitler.

Sırp kolektif hafızasında ise sembolik yapı esas olarak zorunlu göç, kayıp ve yerinden edilme imgeleri etrafında şekillenir. Traktör konvoyları, terk edilmiş evler ve uzun göç yollarını betimleyen görseller "mağduriyet" anlatısının en güçlü sembolik taşıyıcılarıdır. Bu imgeler, her yıl yinelenen sessiz konvoylar ve anma törenleri aracılığıyla yeniden dolaşıma sokularak travmanın güncelliğini korumasını sağlar. Travma, yalnızca görsel semboller aracılığıyla aktarılmaz; edebî anlatılar da bu aktarımın önemli bir parçasını oluşturur. Petrovac Yolu şiiirinin törenlerde tekrar edilmesi, bireysel acı deneyimlerini kolektif bir duyguya dönüştürerek seçilmiş travmanın kuşaklararası aktarımını mümkün kılar (Volkan, 2001). Bu sembolik tekrarlar, kaybı güncel siyasal kimliği besleyen ve tehdit algısını canlı tutan bir referans olarak yeniden üretir.

Volkan'ın (1997) vurguladığı üzere, semboller ve anlatılar kuşaktan kuşağa aktarılır ve kolektif kimliğin sürekliliğini sağlayan bir miras üretir. Bu miras, duygusal boyutun yanında "normatif" bir içerik de taşır. Aile içi anlatılar, okul kitapları, medya temsilleri ve resmî törenler bu aktarımın başlıca kanallarını oluşturur. Bu kanallar, hatırlanacak unsurları belirlediği gibi, hatırlamanın hangi biçimde kurulacağını ve hangi anlam çerçevesi içinde meşru sayılacağını da şekillendirir. Hırvat ders kitaplarında Oluja'nın kahramanlık anlatısı olarak sunulması ya da Sırbistan'da çocukların traktör konvoylarıyla anmalara dâhil edilmesi, bu düzenleyici aktarımın gündelik düzeyde nasıl işlediğini göstermektedir.

Hırvat hafızasında bayrak, marş ve Knin temsilleri seçilmiş zafer anlatısını normatifleştirirken; Sırp hafızasında göç imgeleri, şiirler ve sessiz törenler seçilmiş travmayı tamamlanmamış bir yas hâli olarak canlı tutar. Bu sembolik pratikler geçmişe ilişkin bir hatırlama biçimi olanın yanı sıra topluluk üyelerinin ortak duygusal deneyimlerini de çerçeveler. Her iki durumda da semboller,

kolektif kimliğin duygusal sınırlarını çizen ve geçmişin bugünkü siyasal ve kimliksel ihtiyaçlara göre yeniden anlamlandırılmasını mümkün kılan temel araçlar olarak işlev görür.

6.3. Lider Figürleri

Volkan'ın büyük grup psikolojisi kuramında liderler, sadece siyasal otoriteyi temsil eden aktörler olarak tanımlanmaz. Aynı zamanda büyük grubun duygusal sürekliliğini sağlayan ve geçmiş ile bugün arasındaki bağı düzenleyen merkezi figürler olarak konumlanır. Volkan'a göre özellikle savaş, kitlesel kayıp ve belirsizlik dönemlerinin ardından liderler bir "çadır direği" işlevi görerek grubun dağılmasını engeller ve hangi tarihsel olayların hangi duygusal çerçeve içinde hatırlanacağını belirler (Volkan, 2020). Bu bağlamda lider, kolektif hafızanın travma ve zafer anlatılarını bugünün siyasal ve kimliksel ihtiyaçları doğrultusunda yönlendiren aktif bir düzenleyici olarak işlev görür.

Hırvat kolektif hafızasında Tuđman, bu düzenleyici rolü kurucu bir lider olarak üstlenmiştir. Tuđman'ın söyleminde Oluja, tarihsel bir kapanış anı olarak çerçevelenir. Volkan'ın seçilmiş zafer kavramı açısından bakıldığında, bu söylem geçmişte yaşanan mağduriyetlerin telafi edildiğini ve kolektif benliğin onarıldığını ilan eden bir işlev görür. Knin'deki törenler, bayrak çekme ritüelleri ve lider konuşmaları zaferi bugünkü ulusal kimliğin merkezinde konumlanan tamamlanmış bir başarı olarak yeniden üretir. Bu süreçte lider, yalnızca zaferi kutsallaştırmakla kalmaz; yasin sona erdiğini ve tarihsel bir eşikten geçildiğini ima ederek kolektif duygulanımı geleceğe yönlendirir.

Sırp kolektif hafızasında ise lider figürü farklı bir işlev üstlenmektedir. Aleksandar Vučić'in söyleminde Oluja, bugünkü siyasal kimliği belirleyen süreklilik arz eden bir travma olarak temsil edilir. Bu yaklaşım, Volkan'ın tamamlanmamış yas ve zaman çökmesi kavramlarıyla uyumlu biçimde geçmişte yaşanan kaybın bugüne taşınmasına dayanır (Volkan, 1999; 2020). Anma törenlerinde yinelenen "unutmamak" ve "affetmemek" vurguları, travmanın güncel kimlik inşasında etkin kalmasını sağlar. Bu bağlamda lider, travmanın siyasal bir referans olarak korunmasını mümkün kılan bir aktör hâline gelir.

Tuđman'ın zaferi kapanış ve onarım etrafında kuran söylemi ile Vučić'in travmayı süreklilik ve tehdit algısı üzerinden canlı tutan söylemi Volkan'ın lider figürüne atfettiği iki farklı psikodinamik işleyiş biçimini somutlaştırmaktadır. Birinci durumda lider, seçilmiş zafer aracılığıyla geçmişin kapatılmasını ve kolektif kimliğin istikrara kavuşmasını desteklerken; ikinci durumda lider, seçilmiş travmayı yeniden etkinleştirerek kimliği kayıp ve tehdit ekseninde sabitler. Bu karşıtlık, lider figürlerinin kolektif hafızada anlatının içeriğiyle sınırlı bir role sahip olmadığını gösterir. Liderler, geçmişin ne zaman "bitmiş" kabul edileceğini ve yasin çözüme kavuşup kavuşmayacağını belirleyen sembolik merkezler olarak işlev görürler. Ayrıca, Hırvatistan ve Sırbistan'da farklı dönemlerde iktidara gelen siyasal aktörlerin – örneğin Milanović'in – anma törenlerinde ve resmî açıklamalarda benzer bir dil kullanmaya devam etmesi, bu anlatının tekil bir lider figürüne indirgenemeyeceğini göstermektedir. Volkan'ın büyük grup psikolojisi perspektifinden bakıldığında burada belirleyici olan, liderliğin kolektif hafızayı düzenleyen yapısal bir işlev

üstlenmesidir. Bu nedenle siyasal aktörler değişse dahi seçilmiş zafer ve travma anlatısı büyük ölçüde korunmakta, farklı bağlarla yeniden üretilmektedir. Bu durum, liderliğin büyük grubun duygusal bütünlüğünü sürdürebilmek için travma ve zafer anlatılarını işlevsel bir çerçeve olarak kullanmasıyla ilişkilendirilebilir.

6.4. Yas Süreci

Volkan'a göre büyük grupların travmatik bir deneyimi geride bırakabilmesi, zamanın geçmesine bağlı değildir. Bu durum, yas sürecinin kolektif düzeyde işlenebilmesiyle ilişkilidir. Volkan, yasin bireysel bir duygu olmaktan öte, büyük grup kimliğiyle iç içe geçen bir psikodinamik süreç olduğunu vurgular (Volkan, 2001). Yasin işlenemediği durumlarda ise travmatik olay, geçmişte kalmış bir deneyim olmaktan çıkarak kolektif kimliğin merkezî bir duygusal referansına dönüşür. Bu bağlamda büyük grup, kaybı sembolik olarak taşır ancak onu dönüştüremez; yas askıya alınır ve kuşaklar boyunca aktarılabilir bir kimlik unsuruna dönüşür (Volkan, 2006c).

Sırp kolektif hafızasında Oluja'nın hatırlanışı, bu tamamlanmamış yas sürecinin belirgin bir örneğini sunmaktadır. Anma törenlerinde sahnelenen traktör konvoyları, şiir okumaları, siren sesleri ve dinî ayinler geçmişte yaşanan kaybı görünür kılarken aynı zamanda bu kaybın bugünkü kimlik algısında etkin biçimde tutulmasını da sağlar. Bu tür ritüel tekrarlar geçmiş ile şimdi arasındaki psikolojik sınırları bulanıklaştırarak travmanın hâlen yaşanıyor gibi deneyimlenmesine yol açar (Volkan, 1999; 2020). Yas bu bağlamda çözülmek yerine, sembolik tekrarlar aracılığıyla dondurulur ve kuşaklararası bir aktarım nesnesi hâline gelir.

Bu aktarım devlet söylemi, medya ve eğitim sistemi aracılığıyla da kurumsallaştırılmaktadır. Sırbistan'da resmî açıklamalar, anma konuşmaları ve tarih ders kitapları Oluja'yı Sırp toplumunun maruz kaldığı kolektif bir haksızlığın simgesi olarak çerçeveleyerek yasin sürekliliğini pekiştirir. Volkan'a göre bu tür kurumsal anlatılar, büyük grubun çözülmemiş duygusal yüklerini sonraki kuşaklara aktararak yasin normalleşmesini engeller ve travmanın kimlik inşasında kalıcı bir referans olarak korunmasını sağlar (Volkan, 2001; 2006c). Bu süreçte yas, bireysel hafızaya indirgenmez; siyasal ve eğitsel mekanizmalar aracılığıyla yeniden üretilen kolektif bir duruma dönüşür.

Hırvat kolektif hafızasında ise yas süreci farklı bir biçimde işlemektedir. Oluja, resmî anlatıda zaferin simgesi olarak sunulmakta; törenler, marşlar ve lider söylemleri zaferin kutlanmasına odaklanmaktadır. Bu durum, yüzeyde yasin tamamlandığı izlenimini yaratır. Ancak Volkan, seçilmiş zafer anlatılarının her zaman gerçek bir yas çözümlenmesine karşılık gelmediğini; aksine bazı durumlarda yasin bilinçdışı düzeyde bastırılmasına hizmet edebileceğini belirtir (Volkan, 2018). Zafer, bu bağlamda, kaybın duygusal yüküyle yüzleşmektense, onu örtbas eden bir savunma mekanizması işlevi görür.

Volkan'a göre büyük gruplar, kimliği tehdit eden kayıplarla yüzleşmek yerine, bu kayıpları "zaferle kapatma" yoluna gidebilir. Böyle durumlarda seçilmiş zafer, hangi kayıpların kamusal

hafızaya dâhil edileceğini ve hangilerinin sessizlik içinde taşınacağını belirleyen seçici bir yas rejimini de beraberinde getirir (Volkan, 2006c). Hırvatistan'da eğitim müfredatı, resmî anma pratikleri ve devlet söylemi Oluja'yı ulusal kurtuluşun simgesi olarak aktarırken; sivil kayıplar ve zorunlu göç deneyimleri uzun süre kamusal alanının dışında bırakılmıştır. Bu durum, yasin tamamlanmasından ziyade bastırılmış ve düzenlenmiş bir yas sürecine işaret etmektedir.

Bu çerçevede hem seçilmiş travma hem de seçilmiş zafer anlatıları, yas sürecinin tamamlanamaması hâlinde kolektif kimliği şekillendiren kalıcı duygusal yapılara dönüşmektedir. Sırp kolektif hafızasında yas; devlet söylemi, eğitim ve ritüel tekrarlar aracılığıyla travmayı sürekli canlı tutulur. Hırvat kolektif hafızasında ise bazı kayıpların bastırılması yoluyla zafer anlatısının bütünlüğü korunmaktadır. Volkan'ın da vurguladığı üzere, yasin kurumsal ve söylemsel düzeyde işlenmediği bağlamlarda yüzleşme, empati ve uzlaşma girişimleri sınırlı kalmakta; geçmiş, bugünün siyasal ve kimliksel konumlanışlarını belirlemeye devam etmektedir (Volkan, 2006c; 2020).

7. Sonuç

Oluja Operasyonu, 1995 yazında gerçekleşen bir askerî harekât olarak Hırvatistan ve Sırbistan tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Zaman içinde bu olay, Hırvat ve Sırp kolektif hafızalarında karşıt ancak yapısal olarak benzer sembolik anlatıların merkezinde konumlanan kurucu bir referans hâline gelmiştir. Bu çalışma, Vamık Volkan'ın büyük grup psikolojisi çerçevesi doğrultusunda, aynı tarihsel olayın Hırvat bağlamında seçilmiş zafer, Sırp bağlamında ise seçilmiş travma yönünde nasıl anlamlandırıldığını ve bu anlamlandırmaların kolektif kimliği nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Hırvat kolektif hafızasında ulusal bütünlüğün yeniden tesisi ve kahramanlık söylemleri öne çıkarken, Sırp kolektif hafızasında zorunlu göç, kayıp ve terk edilmişlik deneyimleri belirleyici olmuştur. Bu farklılaşma, kolektif hafızanın tarihsel olaylardan çok, bu olaylara yüklenen duygusal ve psiko-sosyal anlamlar etrafında şekillendiğini göstermektedir.

Çalışmanın bulguları, Volkan'ın seçilmiş travma ve seçilmiş zafer kavramlarının, geçmişin hatırlanma biçimlerinin yanı sıra güncel kimlik algılarını ve siyasal tutumları da etkilediğini ortaya koymaktadır. Hırvat bağlamında Kninde düzenlenen bayrak törenleri, marşlar ve resmî söylemler zafer anlatısının sürekliliğini sağlayan temel pratikler olarak öne çıkmaktadır. Sırp bağlamında ise traktör konvoyları, dinî ritüeller ve mağduriyet temalı söylemler travmanın kolektif bellekte canlı tutulmasına hizmet etmektedir. Bu sembolik pratikler, geçmişle bugün arasında duygusal bir süreklilik kuran başlıca araçlar olarak işlev görmektedir.

Volkan'ın da vurguladığı üzere, bir tarihsel olayın seçilmiş statü kazanabilmesi için belirli bir kuşaklar arası mesafenin oluşması önemlidir. Bu çerçevede Oluja, her iki toplumda da tamamlanmış ve sabitlenmiş bir hafıza formu olarak görülmemektedir. Aksine, seçilmiş zafer ve seçilmiş travma yönünde gelişen ve hâlen yeniden üretilen bir kolektif referans olarak varlığını sürdürmektedir. Anma pratiklerinin sürekliliği, söylemlerin tekrar eden yapısı ve sembollerin

güçlü dolaşımı bu sürecin kapanmadığını ve kolektif hafızanın canlı bir alan olarak işlemeye devam ettiğini göstermektedir.

Her iki toplumda kolektif hafıza, seçme ve dışlama süreçleri üzerinden kurulmaktadır. Hırvat anlatısında Grubori gibi olayların uzun süre kamusal hafızanın dışında kalması, seçici yasin nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Sırp anlatısında ise acı deneyimlerin merkezî bir konumda tutulması, tamamlanmamış yasin siyasal birliktelik üretme işlevini görünür kılmaktadır. Bu süreçte travmatik yükler bireysel düzeyde kalmamakta, büyük grup kimliği içinde aktarılmakta ve siyasal tutumları etkilemektedir. Hırvat bağlamında zafer anlatısı ulusal gururu pekiştirirken, Sırp bağlamında travma anlatısı mağduriyet ve hak iddiasını canlı tutmaktadır.

Günümüzde Oluja, siyasal kimlikleri ve toplumsal duygulanımları etkilemeye devam eden güçlü bir hafıza unsuru olmaya devam etmektedir. 2020’li yıllarda anma törenlerinin milliyetçi söylemleri yeniden üretmesi bu sürekliliği açık biçimde göstermektedir. Bununla birlikte Grubori’nin anılması ya da Sırp kökenli siyasetçilerin törenlere katılımı gibi gelişmeler, sınırlı da olsa alternatif hafıza yorumlarının ortaya çıkabildiğine işaret etmektedir. Bu durum, kolektif hafızanın sabitlenmiş bir alan olmadığını ve farklı siyasal ve toplumsal koşullarda yeniden şekillenebildiğini göstermektedir.

Sonuç olarak Oluja vakası, kolektif hafızanın psiko-sosyal ve simgesel mekanizmalar aracılığıyla nasıl işlendiğini anlamak açısından güçlü bir örnek sunmaktadır. Volkan’ın kuramsal çerçevesi, travma ve zafer anlatılarının kolektif benliğe nasıl yerleştiğini ve zaman içinde nasıl yeniden üretildiğini açıklamak için işlevsel bir zemin sağlamaktadır. Bu çalışma, kolektif belleğin hem bilinçdışı süreçler hem de siyasal ve kurumsal temsiller aracılığıyla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Oluja’nın hatırlanma biçimleri, yalnızca geçmişle sınırlı kalmamakta; günümüz kimlik ayrışmalarını ve aidiyet biçimlerini de etkilemektedir. Bu nedenle bu hafıza rejimlerinin eleştirel biçimde ele alınması, toplumsal uzlaşma ve ortak bir tarih bilinci geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Assmann, J. (2011) *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. New York: Cambridge University Press.
- Baker, C. (2013) Music as a Weapon of Ethnopolitical Violence and Conflict: Processes of Ethnic Separation During and After the Break-Up of Yugoslavia. *Patterns of Prejudice*, no. 47(4–5), 409–429. <https://doi.org/10.1080/0031322X.2013.835914>
- Baker, C. (2015) *The Yugoslav Wars of the 1990s*. London: Palgrave Macmillan.
- Bieber, F. (2018) Patterns of Competitive Authoritarianism in the Western Balkans. *East European Politics*, 34(3), 337–354. <https://doi.org/10.1080/21599.165.2018.1490272>
- Cilliers, J. & Douglas, I. (1999) *The Military as Business – Military Professional Resources, Incorporated*. Cilliers, J. & Mason, P. (der.), *Peace, Profit or Plunder?: The Privatisation of Security in War Torn African Societies* (111–122). Pretoria: Institute for Security Studies.
- Connerton, P. (1989) *How Societies Remember*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.

- Đureinović, J. (2020) The Commemoration of Operation Storm in 2020 and Its Position in the Official Memory Politics in Serbia. Đureinović, J. (der.), *Reconciliation and Official Memory Politics: Commemorations of the Victory and of the Victims of Operation Storm in Croatia and Serbia* (12–15). Belgrade: RECOM Reconciliation Network.
- Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) (2001) The Prosecutor v. Radislav Krstić (Dava No. IT-98-33-T), Karar, par. 595–620. <https://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) (2012) Prosecutor v. Gotovina and Markač (Dava No. IT-06-90-A), Temyiz Dairesi Kararı. https://www.icty.org/x/cases/gotovina/acjug/en/121116_judgement.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Halbwachs, M. (1992) *On Collective Memory*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hırvat Parlamentosu (2006) Oluja Bildirisi [Deklaracija o Oluji]. Resmî Gazete (Narodne novine). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_07_76_1787.html (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Hırvatistan Savunma Bakanlığı (MORH) (2024) The 29th Anniversary of the Military-Police Operation Storm Was Solemnly and with Dignity Celebrated in Knin. <https://www.morh.hr/en/the-29th-anniversary-of-the-military-police-operation-storm-was-solemnly-and-with-dignity-celebrated-in-knin/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) (1996) Croatia: Impunity for Abuses Committed During “Operation Storm” and the Denial of the Right of Refugees to Return to the Krajina (Cilt 8, No. 13 (D)). <https://www.hrw.org/reports/1996/Croatia.htm> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Kandić, N. (2020) The Recognition of Victims Is the Foundation of Reconciliation. Đureinović, J. (der.), *Reconciliation and Official Memory Politics: Commemorations of the Victory and of the Victims of Operation Storm in Croatia and Serbia* (45). Belgrade: RECOM Reconciliation Network.
- Koren, S. (2015) Twentieth-Century Wars in History Teaching and Public Memory of Present-Day Croatia. *Studi Sulla Formazione* 18(2), 11–32. https://doi.org/10.13128/Studi_Formaz-18013
- McClellan, D. S. & Knez, N. (2021) Operation Storm: Ending Humanitarian Disaster and Genocide in Southeastern Europe. *International Journal of Social Sciences* 10(1), 39–73. <https://doi.org/10.52950/SS.2021.10.1.003>
- Milekić, S. (2020) Commemoration of Operation Storm in Croatia in 2020. Đureinović, J. (der.), *Reconciliation and Official Memory Politics: Commemorations of the Victory and of the Victims of Operation Storm in Croatia and Serbia* (5–9). Belgrade: RECOM Reconciliation Network.
- Nazor, A. & Perković Paloš, A. (2022) Analysis of the Reasons for the Departure of a Part of the Serb Minority from Croatia During Operation Storm in August 1995. *ST Open* 3(1), 1–39. <https://doi.org/10.48188/so.3.11>
- Nora, P. (1989) Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*, no. 26, 7–24.
- Opačić, T. (2017) Notes of Discord on Croatia’s Wartime Record. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2017/06/08/notes-of-discord-on-croatia-s-wartime-record-06-07-2017/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Pavlaković, V. (2009) From Conflict to Commemoration: Serb Croat Relations and the Anniversaries of Operation Storm. Gavrilović, D. (der.), *Serb Croat Relations: Political Cooperation and National Minorities* (73–82). Belgrade: Center for Humanitarian Dialogue.
- Pavlaković, V. (2020) The Position of Operation Storm in the Official Politics of Memory and Culture of Remembrance in Croatia. Đureinović, J. (der.), *Reconciliation and Official Memory Politics:*

- Commemorations of the Victory and of the Victims of Operation Storm in Croatia and Serbia (9–12). Belgrade: RECOM Reconciliation Network.
- Rakate, P. K. (2000) The Shelling of Knin by the Croatian Army in August 1995: A Police Operation or a Non-International Armed Conflict? *International Review of the Red Cross* 82(840), 1037-1052. <https://doi.org/10.1017/S156.077.5500105474>
- Rudić, F. (2018) Serbian Leader Promises Serbs Protection on ‘Storm’ Anniversary. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2018/08/04/serbia-marks-23rd-anniversary-of-operation-storm-08-04-2018/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Smith, A. D. (1999) *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.
- Stojanović, M. (2020) Serbian History Textbooks ‘Give One-Sided View’ of 1990s Wars. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2020/09/08/serbian-history-textbooks-give-one-sided-view-of-1990s-wars/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Strupinskienė, L. & Vaškevičiūtė, S. (2021) What Happened to Transitional Justice in Croatia After the EU Accession? *Politologija* 101(1), 8–51. <https://doi.org/10.15388/Polit.2021.101.1>
- Subotić, J. (2009) *Hijacked Justice: Dealing with the Past in the Balkans*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Tesija, V. (2025) List of Victims of Croatia’s Operation Storm Published Before Anniversary. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2025/07/28/list-of-victims-of-croatias-operation-storm-published-before-anniversary/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Tesija, V. & Stojanović, M. (2023) Croatian, Serbian Media Echo State Narratives About Operation Storm. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2023/08/03/croatian-serbian-media-echo-state-narratives-about-operation-storm/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Tesija, V. & Stojanović, M. (2024) Croatia Celebrates Operation Storm Victory, Serbia Condemns ‘Pogrom’. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2024/08/05/croatia-celebrates-liberation-serbia-complains-about-pogrom/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı (2007) *Bosna-Hersek’in Soykırım Sözleşmesi’ne İlişkin Başvurusu (Bosna-Hersek v. Sırbistan)*, Karar, par. 297–299. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/91/091.200.70226-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Uluslararası Adalet Divanı (2015) *Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinin Uygulanması (Hırvatistan v. Sırbistan)*, Karar. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/118/118.201.50203-JUD-01-00-TR.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- UNHCR (1996) *After the War Was Over: Restoring the Rights of Refugees and Displaced Persons*. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/433bded34.pdf> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Vladisavljević, A. (2019a) Croatian Leaders Celebrate 1995 Victory over Rebel Serbs. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2019/08/05/croatian-leaders-celebrate-1995-victory-over-rebel-serbs/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Vladisavljević, A. (2019b) Croatian Schoolbooks Teach ‘One-Sided History’ of Wartime Victory. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2019/08/05/croatian-schoolbooks-teach-one-sided-history-of-wartime-victory/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Vladisavljević, A. & Stojanović, M. (2020) Croatia Hails 25th Anniversary of Operation Storm Victory; Serbs Mourn. *Balkan Insight*. <https://balkaninsight.com/2020/08/05/croatia-hails-25th-anniversary-of-operation-storm-victory-serbs-mourn/> (Erişim Tarihi: 11.08.2025).
- Volkan, V. D. (1996) *Bosnia Herzegovina: Ancient Fuel of a Modern Inferno*. *Mind and Human Interaction*, no. 7, 110–127.

- Volkan, V. D. (1997) *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Volkan, V. D. (1999) *Psychoanalysis and Diplomacy: Part I. Individual and Large Group Identity*. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, no. 1, 29–55.
- Volkan, V. D. (2001) *Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large Group Identity*. *Group Analysis* 34(1), 79–97. <https://doi.org/10.1177/053.331.60122077730>
- Volkan, V. D. (2006a) *Blind Trust: Large Groups and Their Leaders in Times of Crisis and Terror*. Charlottesville: Pitchstone Publishing.
- Volkan, V. D. (2006b) *Killing in the Name of Identity: A Study of Bloody Conflicts*. Charlottesville: Pitchstone Publishing.
- Volkan, V. D. (2006c) *What Some Monuments Tell Us About Mourning and Forgiveness*. Barkan, E. & Karn, A. (der.), *Taking Wrongs Seriously: Apologies and Reconciliation* (115–131). Stanford: Stanford University Press.
- Volkan, V. D. (2013) *Large-Group Psychology in Its Own Right: Large-Group Identity and Peace-Making*. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, no. 10, 210-246. <https://doi.org/10.1002/aps.1368>
- Volkan, V. D. (2018) *Mourning, Large-Group Identity, and the Refugee Experience*. Wenzel, T. & Drozdek, B. (der.), *An Uncertain Safety: Integrative Health Care for the 21st Century Refugees* (23–35). New York: Springer.
- Volkan, V. D. (2020) *Large Group Psychology: Racism, Societal Divisions, Narcissistic Leaders and Who We Are Now*. Bicester: Phoenix Publishing House.
- Volkan, V. D. (2021) *Trauma, Prejudice, Large-Group Identity and Psychoanalysis*. *The American Journal of Psychoanalysis* 81(2), 137–154. <https://doi.org/10.1057/s11231.021.09285-z>
- Volkan, V. D. (2025) *Massive Traumas, Their Societal and Political Consequences, and Collective Healing*. Gill, S. R. (der.), *Beyond Inhumanity: Understanding and Healing Spiritual Harm of Dehumanization – Towards Systematic Transformation and Flourishing of All* (63–80). Berlin: De Gruyter.
- Vranic, I. (2014) *The International Community's Peace Plans in Croatia and Bosnia and Herzegovina 1991-1995* [yayımlanmamış doktora tezi]. Central European University, Department of History.
- Yeomans, R. (2013) *Visions of Annihilation: The Ustaša Regime and the Cultural Politics of Fascism, 1941-1945*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.

The Two Faces of Memory: Oluja as Chosen Glory and Chosen Trauma

Berna AKBAY*

Collective memory is a multilayered phenomenon that shapes the way societies relate to their past and extends beyond the act of remembering. It encompasses identity, political, and emotional dimensions and functions as a dynamic field in which historical events are not preserved in their original form but are continuously reinterpreted and reconstructed in line with contemporary needs. What matters most is not the events themselves, but the meanings attributed to them, which are selectively remembered, symbolized, and transmitted to reinforce group belonging. These meanings are not fixed; they evolve over time in response to shifting political contexts and social priorities. Through memory, societies define who they are and who they stand against, thereby consolidating their collective identity. In this sense, memory is not merely the preservation of historical knowledge but one of the most crucial mechanisms of identity formation.

The main purpose of this study is to analyze how the 1995 Operation Oluja (Storm) has been constructed in radically opposing ways within Croatian and Serbian collective memories. By drawing on Vamik D. Volkan's theory of large-group psychology and his concepts of "chosen trauma" and "chosen glory," the research demonstrates how the same historical event can acquire entirely different symbolic meanings in two different societies. Rather than treating these meanings as static, the study traces how they have been reproduced, adjusted, and rearticulated in the years following 1995. The originality of the study lies not only in describing these divergent memory regimes but also in systematically applying psychoanalytic concepts in order to uncover the unconscious dimensions of collective identity.

The scope of the research is based on a broad set of data. Commemorations, memory sites, political speeches, educational materials, media representations, and legal documents were analyzed to reveal the institutionalization of memory. These materials were examined across different periods in order to capture changes in emphasis and framing over time. This diversity illustrates that collective memory is produced not only through oral or written narratives but also through symbolic spaces, rituals, and bodily practices. A qualitative comparative analysis enabled

* PhD Student, İstanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Political Science and International Relations, İstanbul, Türkiye. E-mail: berna.akbay@gop.edu.tr ORCID: 0000-0002-2110-1375.

the integration of these various sources and provided insight into how the same historical event is reconstructed in contrasting ways in different contexts.

The findings show that in Croatian collective memory, Oluja has been elevated into a narrative of national unity, restored statehood, and heroic victory. The national flag raised over Knin Fortress, victory marches, official statements, and political discourses emphasizing pride and unity all serve to frame the event as a “chosen glory.” Over time, this narrative has been reinforced through repeated commemorative practices and institutional endorsement, gradually consolidating its normative status within the public sphere. Such memory does not only sanctify the past but also sustains present-day identity politics by reinforcing a sense of unity and moral legitimacy.

In Serbian collective memory, by contrast, the same event is transformed into a narrative of trauma marked by forced displacement, the loss of home, civilian casualties, and religious rituals of mourning. Political discourses centered on victimhood, poetic representations, and religious ceremonies continuously reproduce this traumatic memory. The emphasis placed on these elements has shifted across different political moments, while the core narrative of loss has remained central. Oluja is thus remembered not only as a military campaign in the summer of 1995 but as a symbolic embodiment of collective loss. In Volkan’s terms, it functions as a “chosen trauma,” where unresolved grief is carried into the present and repeatedly reactivated in political and cultural discourse.

These opposing regimes of memory also reveal the selective nature of remembrance. In the Croatian narrative, episodes such as the Grubori massacre were long silenced, highlighting the gaps and strategies of forgetting within official memory. In the Serbian narrative, losses were absolutized and transformed into the foundation of a victim-centered identity, perpetuating an incomplete mourning process. In both cases, what is remembered and what is excluded varies across time, reflecting changing political sensitivities and institutional priorities. Memory thus operates less as a record of the past than as a mechanism for shaping identities and legitimizing political agendas in the present.

The analysis confirms Volkan’s theoretical insights. In Croatian memory, Oluja as a chosen glory sustains national pride and reinforces collective identity through symbols of victory and moral legitimacy. In Serbian memory, Oluja as a chosen trauma nurtures a victim-centered sense of belonging, transmitting feelings of loss across generations. These processes illustrate how collective memory is continually stabilized through repetition while remaining open to reinterpretation.

Volkan also stresses that the status of an event as “chosen” requires temporal distance. As long as the generations who directly witnessed the events are still alive, personal memories and collective narratives remain intertwined, and the process of symbolization remains incomplete. In the case of Oluja, in both Croatian and Serbian societies, the transformation into a fully institutionalized chosen trauma or chosen glory is still ongoing. This underscores the importance of examining collective memory as a long-term, evolving process rather than a completed outcome.

The results highlight the profound impact of memory on present-day identity politics. In Croatia, the narrative of victory continues to reproduce national unity and pride, while in Serbia, traumatic memory reinforces the continuity of a victim-centered identity. In both contexts, memory functions as a resource that is mobilized differently across political periods, shaping social tensions and emotional attachments.

Yet in recent years, certain symbolic ruptures have begun to emerge. In Croatia, the public commemoration of long-suppressed events such as the Grubori massacre, the efforts of institutions like Documenta to share data about missing civilians, and the participation of Serbian-origin politicians in memorial ceremonies indicate that memory remains open to revision. In Serbia, discussions about framing Oluja not only as a story of victimhood but also as an opportunity for regional stability suggest that memory narratives are not permanently fixed. These developments point to the possibility of alternative memory trajectories that challenge dominant narratives without erasing past suffering.

Operation Oluja thus emerges as a case study that illuminates the selective, symbolic, and psychoanalytic mechanisms of collective memory. By integrating Volkan's theoretical framework with cultural memory approaches, this study demonstrates how historical events shape collective identities through ongoing processes of reinterpretation. The analysis contributes not only to the literature on Balkan memory but also to broader debates in memory studies by emphasizing the need to examine political, cultural, and psychoanalytic dimensions together.

The ways in which Oluja is remembered reveal how unresolved emotions from the past continue to influence contemporary identity conflicts. Memory structures present relations and shape future expectations. For this reason, critically engaging with collective memory constitutes an essential step toward reconciliation, peace, and the possibility of a shared future.